

Ernst Wigforss som språkforskare

Av Göran Hallberg

(Föredrag i Halmstads Arbetarekommun, Wigforssalen, Visionen, Halmstads högskola, 16 oktober 2002. Texten senare publicerad i Saga och sed. Kungl. Gustav Adolfs akademiens årsbok 2002, tryckt i Uppsala 2003.)

Bland dialektologer av facket behöver språkforskaren Ernst Wigforss knappast presenteras. I vidare kretsar är han i den rollen närmast okänd. För många äldre svenskar framstår han fortfarande som en av 1900-talets politiska förgrundsgestalter, kanske främst som ideologen bakom folkhemsbygget och den skattefinansierade fördelningspolitiken. Nationalencyklopedin (1996) upplyser:

Wigforss, Ernst, 1881–1977, politiker (socialdemokrat) och språkman, statsråd 1924–26, 1932–49 (utom juni–september 1936), riksdagsman 1919–53 (andra kammaren 1929–47); bror till Frits W. W. blev docent vid Lunds universitet 1913 på en avhandling om södra Hallands folkmål och lektor i Göteborg 1918.

Utförligare är Svensk Uppslagsbok (1955):

... politiker, språkman (f. 21/4 1881), fil.lic. vid Lunds univ. 1906, fil. dr där 1913; adjunkt vid Lunds högre allmänna lärov. 1911–14, doc. vid Lunds univ. 1913–18, lektor vid Göteborgs högre latinlärov. 1918–46. Som student spelade W. en ledande roll inom studentföreningen D.Y.G., och anslöt sig tidigt till det socialdemokratiska partiet. Han invaldes 1919 i F.k. och tillhörde 1929–47 A.k., varefter han ånyo tog säte i F.k. ... konsultativt statsråd i Brantings 3:e regering 1924. I maj 1925 övergick han till posten som finansminister efter F. V. Thorsson och behöll denna i Sänders regering jan. 1925–juni 1926. W. var även finansminister i P. A. Hansons 1:a regering 1932–juni 1936 samt i hans tre på varandra följande regeringar sept. 1936–okt. 1946 och i Erlanders regering okt. 1946–juni 1949. ... Bland W:s polit. skrifter märkas: "Materialistisk historieuppfattning" (1908), "Två radikaler, G. K. Chesterton och H. G. Wells" (1914), "Världskriget och världsfreden" (1915), "Industriens demokratisering" (1922) och "Från klasskamp till samverkan" (1941). – Som filolog har W. främst ägnat sig åt de sydsvenska dial:s utforskande. Bland hans skrifter på detta område märkas "Södra Hallands folkmål" (2 bd, 1913–18), "De korta rotstavelserna i skånemålen" (1918). W. har även utgivit "Minnen" (3 bd, 1950–54), säkerligen det främsta memoarverket från socialdemokratiens väg till och innehav av den politiska makten i Sverige.

Ernst Wigforss, studiebegåvad målarmästare från Halmstad, kom till Lund höstterminen 1899 som 18-åring, fast besluten att bli gymnasielärare i svenska och moderna språk. Det krävde studier i litteraturhistoria och germanska och romanska språk, dvs. i nordiska, tyska, engelska och franska, med teoretisk filosofi som nödvändigt komplement (*Minnen* del 1:136 f.; nedan förkortat *M1* och *M2*). Nybörjarkursen i nordiska språk hölls av docenten Ernst Albin Kock, senare professor i tyska (*M1*:137, 389). Personkontakterna under åren i Thoman-derska studenthemmet 1901–05 blev av avgörande betydelse. I Lund mötte han bl.a. Bengt Lidforss, Hans Larsson och kretsarna kring dem. Kandidatexamen var avklarad redan 1901 (*M1*:148, 208).

Det var den äldre studiekamraten Ebbe Tuneld, då licentiand, som inspirerade honom till fortsatta dialektologiska studier inom det nordiska licentiatprogrammet (*M1*:151, 153). Det ledde till ett omfattande fältarbete som dialektupptecknare, "landsmålare", bland andra lika-sinnade studenter under professor Axel Kocks "program". Han fick uppleva en rad intensiva "landsmålssomrar" (*M1*:153, 157, 163 ff., 169). Ernst Wigforss blev en av Axel Kocks mest framstående elever.

Den järnflitige absolutisten, demokraten och "känslsocialisten", agnostikern och human-etikern, nordisten och samhällsdebattören (jfr *M1*:193 ff., 208 f.) blev dialektupptecknare, fr.a. somrarna 1904–06, med fortsättning bl.a. 1909 (*M1*:135, 303). Målet var att i Ebbe Tunelds anda åstadkomma en "mönsteravhandling" i dialektologi (*M1*:153). Fältarbetet avsåg i första hand att täcka landskapet Halland söder om Nissan. Studier över det då insamlade ma-

terialeet resulterade i licentiatavhandlingen *Brearedsmålets ljudlära*, framlagd 1905, och licentiatexamen i maj 1906 (MI:243, 316) – och i övertygelsen att säkra språkhistoriska och dialektgeografiska resultat förutsatte intensifierade systematiska fältuppteckningar över betydligt större sammanhängande regioner än vad de dittills framlagda monografierna över ett glest nät av sockenundersökningar kunnat prestera. I licentandstudierna ingick också bl.a. sanskrit (MI:154 f.) som led i en gedigen språkhistorisk bas för en forskar- eller lektorsgärning.

Med viss förvåning läser man att den samhällsintresserade och nätverksskapande nordisten Wigforss, redan på god väg att bli lektor eller forskare, ännu 1905 säger sig ha varit rädd för offentliga framträdanden (MI:202). Bilden av den debattlystne språkforskaren och livligt agiterande statsmannen är ju en annan. Ängslan för att uppträda offentligt övervann den då 26-årige studenten tydligen redan 1907 genom ett lidelsefullt engagemang i debatterna kring försvarsfrågan i föreningen DYG (MI:254).

Insikten om att socknen var en alltför liten undersökningsenhet födde tanken på den dialektologiska ”mönsteravhandlingen”. Ernst Wigforss blev en av de främsta drivkrafterna bakom övergången från de borttynande 1800-talsföreningarnas spridda insatser till den institutionaliserade arkivbildningen i Sverige med systematisk insamling, geografisk heltäckning och kontinuerlig publicering på programmet. Ödesmättat konstaterar han i *Minnen*, apropå sina första landsmålsomrör: ”Det är dialekternas lott att försvinna och ersättas av ett gemensamt riksmål. Centraliseringens och likriktningens seger över den fria naturvuxna mångfalden.” (MI:172).

Innan det fanns landsmålsföreningar och dialektarkiv bedrevs spontan uppteckning och insamling på enskilda initiativ. Från Skåne finns t.ex. i Lunds universitetsbibliotek en ordlista från 1762, sammanställd av kyrkoherden Johan Bring i Ausås socken, Södra Åsbo härad. Landskronarådmannen Hans Peter Klinghammers (1807–76) *Minnen* från 1829–39 innehåller ett *Skånskt dialektlexikon* om 70 sidor. På 1870-talet utarbetade han ett manuskript till en *Ordbok öfver Skånemålet*, även det förvarat i Lunds universitetsbibliotek. Kontraktsposten och f.d. lundaprofessorn Johan Ernst Rietz i Tygelsjö och Klagstorps pastorat söder om Malmö utgav sitt välkända och än idag använda *Svenskt dialektlexikon* 1861–67.

Det tidigare jämförelsevis stabila jordbrukssamhället förändrades raskt. Industrialisering och urbanisering framstod som ett hot mot de rurala dialekterna. Vid 1800-talets slut var järnvägsnätet nästan fullt utbyggt. Med järnvägar och elektrifiering kunde företag etableras inte bara vid lämpliga kvarnfall och hamnplatser. På 1900-talet innebar bilismen en ny kommunikativ revolution. Jordbruket mekaniserades och arbetskraften drogs till tätorterna. 1850 levde fortfarande 90 % av befolkningen på landsbygden, 1900 75 %. Den massiva ”flykten från landsbygden” var redan en förutsägbar realitet.

Medvetna om vad som höll på att hända med jordbrukssamhällets immateriella kulturarv bildade studenterna vid universiteten i Uppsala och Lund från 1860-talet landsmålsföreningar, som genom sin dokumentation lade grunden till 1900-talets institutionaliserade dialekt- och namnforskning. I Lund tillkom Föreningen för Smålands minnen 1861 i syfte att uppteckna ”språk, seder, saga och sång”. Den bedrev dialektuppteckningar till ca 1890. Skånska landsmålsföreningen tillkom 1875, Ölands 1876, 1880 ombildad till Ölands och Östra Smålands landsmålsförening, Blekingska 1879 och Västgöta 1883. Alla utom den skånska upplöstes kring 1893. Någon halländsk landsmålsförening fanns ännu inte i Lund.

Lundadialektologer som hallänningen Ernst Wigforss och smålänningen Gunnar Hedström väckte 1915 nytt liv i de Halländska och Småländska landsmålsföreningarna, 1916 följda av Landsmålsföreningen för Blekinge och Kalmar län. Föreningarna fick 1916 en gemensam centralstyrelse. Skånska landsmålsföreningen erhöll anslag från Malmöhus läns landsting 1917 och föreningarna fick via Centralstyrelsen årliga statsanslag från 1918. Samlingarna förvarades först hemma hos föreningarnas funktionärer, från 1888 i Lunds universitetsbibliotek. När Ernst Wigforss 1913 hade disputerat på första delen av dialektavhandlingen *Södra Hallands folksmål*, tog han som docent i Nordiska språk inte bara initiativet till Halländska

landsmålsföreningen. Som handledare inspirerade han bl.a. kandidaterna Erik Bruhn och Gillis Lech att bli Skånska landsmålsföreningens upptecknare. Lech disputerade 1925 på avhandlingen *Skånemålsens böjningslära*, Bruhn 1931 på ortnamnsavhandlingen *Ägonamn i Rönnebergs härad I*. Med landsmålsföreningarnas samlingar, ämbetsarkiv och kassabehållning som grund inrättades 1930 ett statligt dialektarkiv i Lund.

I detta arkiv, sedan 1970 benämnt Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund (DAL), finns 76 häften i oktav- och duodesformat med primäranteckningar från Ernst Wigforss landsmåls-somrar. Fältarbetet avkastade så småningom ca 30 000 ordsedlar i arkivets halländska samlingar. Efter studier i Berlin 1906 kunde han 1907 avlägga lärarexamen i svenska och tyska och 1907–08 gå sitt provår på Katedralskolan i Lund (MI:399). Redan då fick den målmedvetna studieflyten kännbar konkurrens av en med tiden allt annat överskuggande nyfikenhet på dagspolitik och samhällsdebatt. På kort tid hade han skaffat sig ett imponerande lokalt och nationellt nätverk, blivit ordförande i studentföreningen DYG 1907–08 (MI:193, 303), fördjupat sig i teoretisk filosofi, blivit bekant med filosofiprofessorn Hans Larsson och 1906 aktiv medlem i Lunds arbetarekommun. Hans verksamhet som föreläsare, skriftställare och samhällsdebattör var omfattande.

I *Minnen* speglas den inre striden mellan lusten att doktorera och slå sig fram på forskarbanan, och lusten att ge sig hän åt ”politiken” (jfr MI:173 ff., 330). Motviljan mot att stå i skuld till fadern, målaremästaren i Halmstad, mot studieskuld över huvud taget, fick tillfälligt fälla utslaget. Studieskulderna skulle arbetas bort (MI:329 f.). Åren 1908–11 var Wigforss extralärare vid Göteborgs realläroverk (MI:321, 336, 399). Det gav den eftersträlvade inkomsten och tryggheten, uppenbarligen också en oväntad och stimulerande framgång som pedagog och en uttalad tillfredsställelse i att undervisa och handleda de unga eleverna. Det hindrade inte att det blev tid över till extraundervisning på Handelsskolan, studiecirklar i ABF, föredragsturnéer och författande – och i någon mån till avhandlingsarbete. Han klagar över att ”avhandlingen växer men med en långsamhet som närmast påminner om geologiska formationer” (MI:356).

Det språkvetenskapliga debutverket *Några fall av oregelbunden behandling av framljudande vokal i de nordiska språken* (1906) ingår i en utgåva tillägnad lärofadern och förtrogne vännen Axel Kock. Ett enkelt exempel får illustrera ämnet: Normalt förlängs gammal kort vokal *i* framför konsonant och övergår till långt *e*, så *hiti* ‘hetta’ > *hede*, *vidher* ‘skog’ > *ved*, men i framljud (uddljud) bevaras *i*-ljudet, *idhin* ‘flitig’ > *i`en*. – Två år senare följde en anmälan av *Marius Kristensen: Nydansk. En kort sproglig-geografisk främställning* (1908). Wigforss jämför sina rön från sydsvenska dialekter med Kristensens danska och kan med stöd i fr.a. sydhalländskt material på vissa punkter korrigera Kristensens framställning.

Som kuriosum kan nämnas, att den då 29-åriga lektorsaspiranten Wigforss den 29 juni 1910 som företrädare för halländskt stadsmål inspelades på fonograf av lektorn i tyska vid Lunds universitet Hans W. Pollak. Det gäller en uppläsning om 1,5 minut av Geijerstams *Mina pojkar* från 1896. Originalen till denna serie språkprov från det svensktalande området finns i Wien. Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund har en tyvärr raspig och onjuttbar kopia av inspelningen. I *Svenska språkprov* (Svenska Landsmål B 45 1929–44) redovisar Pollak sin glädje över den nya tekniken med arkivfonografens metallskivor, som ”håller i tusen år”.

Forskarbanan innebar upptäckarglädje och spännande språkhistoriska utmaningar. Den gav utlopp för Wigforss påtagliga problemlösariver. En 1912 inrättad professur i nordiska språk i Lund skulle snart tillsättas. Wigforss räknade med docenten Bengt Hesselman från Uppsala, den givet starkare konkurrenten. Det blev i stället 1914 Elof Hellquist (MI:417). Samma år blev Hesselman professor i nordiska språk i Göteborg. Och Axel Kock skulle 1916 lämna sin professur. Vårterminen 1911 befann sig följaktligen Wigforss åter i Lund, som adjunkt på Katedralskolan, med lektorskompetens i svenska och tyska. Hösten 1912 var han återigen ordförande i DYG (MI:336, 387). Den första delen av avhandlingen *Södra Hallands folksmål. Ljudlära*, om vokalismen, förelåg i tryck 1913, något år senare än planerat, huvudsakligen p.g.a. redaktionella problem. Disputationen gav docentkompetens (MI:151, 385, 387). Under 1914 bedrev han utvidgade fältarbeten och förberedande studier inom det sydöst-

skånska dialektområdet. Ett docentstipendium tillät honom att 1915 ta avsked från lärartjänsten. Det skulle dröja till 1918 innan hela avhandlingen förelåg i tryck, som band B 13 i serien *Svenska Landsmål*. Manus förelåg sedan en tid. Den här gången var den redaktionella förseringen ett problematiskt irritationsmoment för både författaren och Axel Kock (M2:65). Det blev emellertid den ”mönsteravhandling” som avsetts, men ändå inte fullt ut. Axel Kocks professur hann 1917 tillsättas med annan innehavare, ordboksredaktören Emil Olson. Mycket annat kom också emellan.

Här är inte platsen att rättvisande presentera den gedigna, detaljspäckade och fortfarande flitigt citerade avhandlingen. Några belysande exempel får räcka. I *Svensk dialektologi – en översikt* (Saga och Sed 2001:44 och 47) skriver universitetslektorn docent Claes Åneman:

Vid sidan av sockenmålsundersökningarna kommer så dialektbeskrivningar som omfattar större områden. Under första hälften av 1900-talet utkommer flera sådana viktiga undersökningar. O. F. Hultmans *De östsvenska dialekterna* (1894) är här ett föregångsarbete. Bland arbeten av den här typen vill jag främst nämna Ernst Wigforss *Södra Hallands folksmål* (1913–18), en mäktig, innehållsrik och lärorik avhandling. I ett avslutande kapitel ges viktiga synpunkter på hur man skall definiera och avgränsa dialekter. Från inte minst dialektologisk synpunkt är det väl att beklaga att Wigforss övergav nordistiken för politiken.

Den förste som i Sverige kartlagt en dialektal företeelse är väl August Strindberg. 1882 publicerade han en karta över de svenska benämningarna på insekten nyckelpiga. Ernst Wigforss *Södra Hallands folksmål* (1913–18) innehöll endast ett par kartor med gränslinjer, men hans diskussioner om gränsknippen och kärnområden gör att man skulle kunna utnämna honom till den förste dialektgeografen i Sverige.

I *Dialekternes alder* (Danske Folkemål 38 1996:9) skriver professor Inger Ejskjær:

I Norden har Wigforss (1913–18) og P. K Thorsen (1912) tilsvarende ment, at der er både ældre og yngre dialektforskelle, nogle er betingede af gamle idiomforskelle, andre kan skyldes indflydelse fra en sproglig normgiver, men grænserne for begge arter kan forskydes ved indvandring og sprogblending. Vikingetiden og den tidlige middelalder er for Danmarks vedkommende den store omvæltningsperiode. Fra første del af perioden har vi kun få kilder (runeindskrifterne), fra den sidste del fremtræder sproget i væsentlig ændret form, i hvert fald sådan, som de forskellige ortografier fremviser det. Wigforss henfører de tidligste skånske nydannelser til ca. 1100 og mener, at med udgangen af det 14. årh. har dialekterne i alt væsentlig den form i hvilken de fremtræder i dag. Gauchat havde hævdet (1903), at dialektgrænserne siden middelalderen har haft en tendens til at utflades, altså at blive til zoner, Wigforss er inde på noget af det samme, når han hævder, at de ældste træk ofte har en større udbredelse end de yngre, måske fordi de har haft færre grænser at overskride. Ifølge ham har vi allerede i middelalderen haft fuldt udbygget opsplitning (1913–18).

Den 18 september 2002 fick författaren till dessa rader som chef för Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund en e-postförfrågan från den 11-årige skåningen Mattias:

Hej! Mitt namn är Mattias. Min mormor Ann-Marie har sagt att jag kunde fråga dig om följande. Jag var på en utflykt med min pappa och syster. Då var vi på ett slott som hette Wapnö. Jag tycker att namnet lät konstigt. Kan du förklara varför det heter så? Tack på förhand. Hälsningar Mattias. PS. Dom som var där trodde att man hade lagt ifrån sig sina vapen och att slottet fått sitt namn på grund av det. DS.

Som ortnamns- och dialektforskare, tillika hallänning med starka band till trakterna mellan Halmstad och Falkenberg, visste jag att svaret fanns hos Wigforss i *Södra Hallands folksmål* 1913. Som yrkesman kan jag förstå den spontana glädje, som upptecknaren Wigforss under någon av sina landsmålssomrar måste ha känt, när han insåg att ortnamnets uttalsform *vämne* (med *a* som i ordet *kall*, fast långt) och äldsta skriftbelägg *Vapnöghe* från 1314 gav honom det i dialekterna ditills förgäves sökta säkra exemplet på övergången *pn > mn*, en pusselbit som plötsligt föll på plats i systemet (avhandlingen 1913 s. 248 f. med not 5 och s. 445 anm. 3). – Namnet *Vapnö*, buret av en by, en socken och ett herresäte, tillkom alltså ursprungligen en

mindre höjd på platsen, i dativ singularis **Wapnhøghi*. Om man ”lagt ifrån sig” vapnen i form av gravgåvor vid en gravsättning i högen, eller senare gjort det, därför att högen varit en fredad tingsplats e.d., är däremot ovisst. Belysande för dialektupptecknarens situation är Wigforss egna ord, när han i *Minnen* vill ge läsaren en vision av vad verksamheten innebär (*M1:163*):

Vågar jag jämföra med en upptäcktsfärd till okända land? Ett okänt språk är ett sådant okänt land. Man ritar kartan bit för bit. Jag menar först inte den språkgeografiska. Den är ett ytterligare äventyr. Jag menar kartan över en enda ny dialekt, som ord för ord eller ordgrupp för ordgrupp avslöjar sina former, sina likheter och olikheter med vad man förut känner, sina överraskande nyheter som man inte vågar lita på, förrän man fått dem mångfaldigt bekräftade. Man gör tidigt upp provisoriska hypoteser om hur den gamla genuina formen av ett ord måste vara, om det skall finnas förnuft och lagbundenhet i den språkliga världen, och så får man inte höra den. Tills den kanske plötsligt dyker upp hos någon riktigt gammal eller i en sammansättning eller en särskild betydelse eller i ett ortnamn, där den inte har kunnat trängas undan av riksspråket.

Forskarkarriären och professorskonkurrensen kolliderade med samhällspolitiken och ”socialmedvetandet”. Mot bakgrund av storstrejken 1909, den infekterade försvarsfrågan 1914 och det uppflammande världskriget, mot bakgrund av ”min folkliga uppfostran”, som Wigforss kallar erfarenheterna från hantverkarhemmet i Halmstad, värnplikten vid stadens regemente och landsmålssomrarnas nära kontakter med den folkliga kulturen, skrev han artiklar i tidningen *Arbetet*, läste nationalekonomi, blev 1914 ledamot i Lunds stadsfullmäktige och Malmöhus läns landsting, gjorde föredragsturnéer inom ABF, producerade en rad småskrifter – frestad att för gott lämna skola och vetenskap för att ta livligare del i den sociala striden (*M1:342*, 416, *M2:18*, 51f.). ”Vad jag somrarna 1904–1906 lärde om lantbefolkningens levnadsvanor, deras bärgning och syn på livet, vet jag inte hur jag på något annat sätt kunnat inhämta.” (*M1:166* f.). Den erfarenheten delas förvisso av andra ”landsmålände” dialektologer med småstadsmiljön som bakgrund.

Han författade 1914–15 vad han själv kallar ”Krigsboken”, tvåbandsverket *Världskriget och Världsfreden*, som översattes till engelska, nådde internationell ryktbarhet och strax kom att förorsaka ett ettårigt avhopp från Lund och språkvetenskapen. Inte utan skäl undrade Ebbe Tuneld ”om det var min mening att ha docentstipendium för att syssla med allt annat än min egentliga vetenskap”, skriver Wigforss (*M2:48f.*).

Mitt i allt detta förmådde han ändå prestera gediget vetenskapligt fältarbete, föreläsa om Skånelagen och forndansk ljudlära (*M1:51*), handleda forskarstuderande, i det närmaste färdigställa andra delen av avhandlingen *Södra Hallands folksmål* (tryckt 1918) och publicera undersökningen *En anmärkning om ”accentöverkastningen” i Skånemålen* (1915). Axel Kock hade i sina skrifter, med utgångspunkt i Skyttmålet diskuterat det faktum att ordens huvudton i vissa skånska mål faller på senare leden i sammansättningar. Kock såg efterledsbetoningen väsentligen som en arkaism, en relik från äldre accentueringsystem, medan Wigforss mot bakgrund av sitt rikhaltigare material, från Halland ner mot Sydöstkåne, med fog argumenterar för att det rör sig om en novation, en yngre utveckling med kärnområde på Österlen.

Wigforss skulle från 1915 dessutom göra ytterligare en ovärderlig insats för dialektologin, som man kanske inte har uppmärksammat efter förtjänst. Han tog inte bara initiativet till den Halländska landsmålsföreningen, utan arbetade själv oförtröttligt med allehanda praktiska uppgifter kring etableringen. Han drev också på de andra landsmålsföreningarna i Lund, och blev en av de viktigaste kuggarna i det spel som resulterade i tillkomsten av de heltäckande statliga dialektarkiv, som än idag fungerar som forskningscentraler i samarbete med universitetens institutioner för nordiska språk. Dokumenten i Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund får själva tala. Ett viktigt sådant är det konstituerande protokollet:

Protokoll förddt vid konstituerande sammanträde med Halländska landsmålsföreningen i Lund den 22 nov. 1915.

§1. Initiativtagaren, docent E. Wigforss öppnade mötet och hälsade de närvarande.

§2. Till ordförande vid mötet utsågs med acklamation docent Wigforss och till sekreterare undertecknad.

§3. Ordförande höll härpå ett inledande föredrag, däri framhållande de gamla landsmålsföreningarnes verksamhet och huruledes dessa särskildt genom deras lifaktighet i Uppsala tillvaratagit och ordnad det språkliga materialet i bygderna i öfre och mellersta Sverige. I södra delen af landet funnes ännu mycket som borde tillvaratagas, då ju målen allt mer närmade sig sin upplösning. Förf. själf hade ju undersökt Södra Hallandsmålet, men norra och mellersta delarna af landskapet var ännu outforskade utom delvis i Ätradalen.

De medel, som borde anskaffas, menade talaren, vore lättare att åstadkomma om en förening stode bakom. Om en sådan nu bildades kunde arbetet redan under nästa sommar vara i full gång och man därför den följande hösten kunna vända sig till länets landsting med begäran om understöd.

Den första åtgärd föreningen borde vidtaga efter något så när tryggad ställning vore att inköpa folkskollärare Kaléns i Fagered stora samling. Visserligen hade prof. Lidén ställt i utsikt att densamma kunde tryckas i Göteborgs Vetenskaps och Vitterhetssamfunds handlingar, men någon ersättning kunde han ej då påräkna för sitt arbete.

Ordföranden hade tänkt sig föreningens medlemmar skola bestå af aktiva och passiva, hvaraf de senare skulle uppdelas i årsmedlemmar och ständiga sådana. Passiva årsmedlemmar borde erlægga en afgift af 5 kronor, ständiga en gång för alla 50 kronor.

§4. Beslöt de närvarande efter yttrande af prof. Söderwall, enhälligt att halländska landsmålsföreningen skulle bildas.

§5. Uppstod en kort diskussion om antalet medlemmar i styrelsen, men beslöt Föreningen efter förslag af prof. Söderwall att en styrelse af fem personer skulle tillsättas.

§6. Beslöt Föreningen efter en kortare diskussion, i hvilken bl.a. docent Lindroth och lic. Hänninger yttrade sig att endast ordförande skulle af Föreningen utses; de öfriga funktionärerna finge styrelsen utse inom sig.

§7. Valdes docent Wigforss med acklamation till Föreningens ordförande.

§8. Valdes följande fyra herrar till medlemmar af styrelsen: bibliotekarie Bert Möller, musikdirektör O. Mellander, magister Sten Sjögren samt undertecknad.

§9. Efter af ordföranden framställd förfrågan om huru de närvarande ställde sig till aktiva medlemmars betalande af årsafgift uppstod en kortare diskussion. Docent Lindroth ansåg att den summa som härigenom kunde åstadkommas vore af så ringa betydelse att man hellre kunde låta denna årsafgift vara. De aktiva medlemmarna fullgjorde ju sina skyldigheter genom det arbete de nedlade inom föreningen. Lic. Hänninger frågade om styrelsen i så fall skulle själf betala löpande utgifter. Doc. Lindroth menade, att härvidlag endast kunde bli fråga om ett förskotterande.

Föreningen beslöt att ej inrycka något i stadgarne om årsafgift för aktiva medlemmar.

§9. [Så!] Uppstod frågan om huru spridande af kännedom om och väckande af intresse för Landsmålsföreningens verksamhet lämpligast borde ske.

Mag. Lundberg menade att bästa sättet vore att utsända cirkulär till samtliga pastorsämbeten, hvilka i sin tur borde sprida kännedom därom till folkskollärare och intresserade.

Undertecknad framhöll att tidningspressen borde anlitas i så hög grad som möjligt och genom densamma uppmaning riktas till intresserade.

Lic. Lindblad menade att man borde vända sig till bankerna, som i flera dylika fall visat sig välvilliga.

Docent Lindroth väckte tanken på Hallandsgillena i Stockholm och Göteborg.

Föreningen beslöt beakta alla dessa förslag.

§10. På ordförandens framställning om föreningen gillade hans förslag beträffande benämningen ständiga och årsmedlemmar menade docent Lindroth att "ständiga" kunde medföra den uppfattningen att de efter erläggande af sin afgift ej hade med föreningen vidare att skaffa, föreslog "understödjande".

Något beslut fattades ej.

§11. Beträffande ordförandens förslag om passiva ledamöters afgift af resp. 50 ock 5 kronor uttalade föreningen sitt gillande däraf.

§12. Beslöt Föreningen uppdraga åt styrelsen att besluta en del praktiska frågor och sedan framlägga resultatet för densamma.

§13. Ordföranden riktade till slut en uppmaning till de närvarande att i den mån hvar och en kunde det bidra till Föreningens befrämjande genom att skaffa kännedom om personer som kunde vara intresserade för saken; samt uppmanade att till nästa möte medföra nya medlemmar.

§14. Beslöt Föreningen sammanträda senast den 12 dec.

§15. Som intet vidare förelåg till behandling upplöstes mötet.
Lund som ofvan / Olof Sundin

Stadgar antogs och styrelse utsågs i december:

Protokoll fördt vid Halländska Landsmålsföreningens i Lund sammanträde å Akademiska Fören. den 10 december 1915.

§1. Föreningen hade att antaga stadgar för sin verksamhet; efter en kort diskussion om det af den tillfälliga styrelsen uppsatta förslaget antogos följande stadgar: se innehållegande bilaga.

§2. Föreningen hade att välja styrelse; till medlemmar i densamma insattes: docenten Ernst Wigforss, ordförande, professor Axel Kock, t.f. bibliotekarien Bert Möller, musikdirektören Oskar Mellander samt undertecknad, sekreterare; till suppleanter valdes herrar Sten Sjögren o[ch] Georg Fogelgren.

§3. Som intet vidare till behandling förelåg, upplöstes mötet.
Lund som ofvan / Olof Sundin

Ett upprop av den 15 december 1915 med vidhängande teckningslista trycktes i en upplaga om 300 exemplar och spreds ut över riket, inte bara i Halland, till 140 särskilt utvalda adressater: godsägare, redaktörer, kyrkoherdar, doktorer, professorer, grosshandlare, rektorer, direktörer, fabrikörer, riksdagsmän, adjunkter, docenter, kontraktsprostar, lektorer, musikdirektörer, borgmästare, magistrar, folkskollärare, handlande, hovrättsnotarier och lantbrukare, här nämnda efter yrken i fallande frekvenstal. Bland kända personer fanns biskop Rodhe i Göteborg och fröken Ellen Key på Strand i Alvastra. Wigforss författade och regisserade. Han skrev personligt utformade följebrev till nästan samtliga adressater.

Upprop.

Den HALLÄNSKA LANDMÅLSFÖRENINGEN, som nyligen bildats i Lund, vänder sig härmed till den halländska allmänheten för att vinna dess intresse för sina syften och dess bistånd vid sitt arbete. Föreningen har till uppgift "att undersöka och beskriva de halländska bydemålen samt att inom landskapet insamla folkminnen och uppteckna folkmusik." Det mäst brådskande av dessa arbeten är själva undersökningen av de gamla bygdemålen, uppteckningar av hur orden uttalas och satserna bildas. Ty de gamla formerna hålla på att dö ut, och vad som med den älsta nu levande generationen försvinner, är oåterkalleligen förlorat.

Också ha undersökningar av de gamla bygdemålen länge fortgått och fortgå just nu med förnyad iver i skilda delar av vårt land. Från Upsala universitet ledas undersökningar i trakter av norra och mellersta Sverige. Inte håller våra sydligare landsändar ha varit försummade, och de samlingar som Skånska landsmålsföreningen i Lund under de sista decennierna hopbragt, äro högst betydande.

Ända till allra senaste tid har Halland däremot varit en i ej ringa grad obruten mark. Likväl fick den svenska landsmålsforskningen för mer än ett halvt århundrade sedan just från en halländsk forskare ett av sina pionjärarbeten i den mångfrestande P. von MÖLLERS "Ordbok över halländska landskapsmålet." Men efterföljarna ha inte blivit många. Snart femtio år tillbaka i tiden ligger C.A. COLLIANDERS "Bidrag till kännedomen om halländska allmogemålet", och mer än trettio år ha förgått, sedan AUG. BONDESON i skilda skrifter gav oss någon kunskap om nedre Ätradalens bygdemål. Först helt nyligen har en mera systematisk undersökning påbörjats, nu med utgångspunkt i landskapets sydligaste härader.

Det är dessa undersökningar, som den halländska landsmålsföreningen vill fortsätta. Och detta arbete måste göras *nu*. För varje år som går, försvinner någon eller några av den äldsta generation, som ännu talade Hallands inhemska mål någorlunda ofördärvat. Det är ingen fras, om man säger, att vi stå på gränsen mellan två skilda språkliga världar. Här är det inte längre tal om en naturlig utveckling av det gamla målet. Det nya som kommer, är av en helt annan art. Vad vi bevittna, är inte ett levande folkmåls långsamma omformning under inverkan av inre och yttre krafter. Det är det gamla, ursprungliga landskapsmålets våldsamma död för en inträngande erövare – *riksspråket*.

Vad som försvinner, kan därför aldrig genom vetenskapligt skarpsinne rekonstrueras. Det är borta. Men det kan för kommande släkten fortleva med det skrivnas eller tryckta ordets stillsamma liv, om det nu genom upp-

teckning bevaras. Halländska landsmålsföreningen i Lund vill skaffa aktivt arbetande medlemmar, som kunna sändas ut i bygderna för att utföra detta uppteckningsarbete. Men härför kräves utom mycket annat även *ekonomiskt stöd*. Och det är för att erhålla sådant, som föreningen nu vänder sig till den intresserade allmänheten inom och även utom landskapet. De teckningslistor, som utsändas innehålla ett avtryck av föreningens stadgar. Dessa upplysa om villkoren för medlemskap i föreningen. Dock äro tydligen *alla* bidrag – större eller mindre – för föreningen välkomna.

Lund den 15 dec. 1915.

Ernst Wigforss,

Docent i nordiska språk vid Lunds universitet, Ordförande.

Axel Kock,

Professor i nordiska språk vid Lunds universitet.

Bert Möller,

T.f. Bibliotekarie.

Olof Sundin,

Amanuens.

Oskar Mellander,

Musikdiöktör.

Arbetet inleddes på bred front. Man tillvaratog alla möjligheter. I följande protokoll figurerar några medarbetare på fältet, vars uppteckningar så småningom publicerades i form av halländska dialektordböcker. Ernst Wigforss var inblandad i samtligas tillkomst, inte minst med handledning och insatser för att finansiera insamling, bearbetning och tryckning. Det gäller John Jacobsson med *Skreamålets ordförråd omkring 1900* (1966), Johan Kalén med *Ordbok över Fageredsmålet* (1923) och Patrik Nehard Peterson med *Ordbok över Valldamålet* (1946).

Protokoll hållet vid sammanträde å Akademiska Föreningen i Lund med Halländska Landsmålsföreningen onsdagen den 21 februari 1917.

§1. Ordföranden öppnade mötet.

§2. Revisionsberättelsen öfver föregående års räkenskaper upplästes och godkändes.

§3. Lämnade ordföranden en del upplysningar om Landsmålsföreningens arbete. Af fil. mag. J. Jacobsson hade undersökningar och ordinsamlingar (c:a 2000 ord) verkställt i Skrea, Årstad och Abild och af fil. stud. J. Carlsson i Efra, Stafsing och Morup, hvilka socknar syntes hvara af särdeles stort intresse för landsmålsforskningen. Af Föreningens medel hade till dessa båda undersökare utbetalts 500 kronor. – För innevarande år hade planerats att folkskollärare Kalén skulle fortsätta sina undersökningar antingen med Fageredstrakten eller kuststräckan norr om Varberg; ordföranden skulle sätta sig i förbindelse med andra, som vore intresserade att verka för Föreningens ordinsamlingsarbete. I norra Halland hade insamling verkställt af en landtbrukare Pettersson. Angående herr Kaléns samlingar öfver Fageredsmålet meddelades att manuskriptet finnes färdigt till K; möjligen skulle arbetet kunna tryckas i Göteborgs V. V. S.s handlingar. – En del bidrag till Fören. hade insamlats bland halländingar af lektor Öberg.

§4. Företogs val af styrelse. Den gamla styrelsen omvaldes med acklamation.

§5. Företogs val af revisorer; de förutvarande revisorerna omvaldes med acklamation.

§6. Föreslog ordföranden, att redogörelse borde utsändas till medlemmarna och intresserade för Landsmålsföreningen; i denna borde förteckning intagas öfver ständiga och årsmedlemmar; detta bifölls.

§7. Framställde prof. Axel Kock förfrågan till Fören. om, hur man tänkt sig att dess samlingar borde förvaras. Bibliotekarien Möller framhöll att samlingarna redan nu kunde få placeras i Universitetsbibliotekets samlingar af handskrifter.

§8. Som intet vidare till behandling förekom, upplöstes mötet.

Lund som ofvan / Olof Sundin;
Hall. Landsmålsfören. sekreterare.

Justeras: Ernst Wigforss / ordf.

Årsredogörelsen för 1916 (signerad av ordföranden den 10 april 1917) initierades av Ernst Wigforss (se § 6 ovan) och spreds i en separatupplaga som led i kampanjen. Av den framgår att man som svar på uppropet noterade 15 ständiga och 69 årsbetalande medlemmar, förutom

hallänningar en rad bemärkta personer från bl.a. Göteborg, Helsingborg, Lund, Norrköping, Stockholm och Örebro. Den 1 juli 1917 undertecknade Ernst Wigforss och Axel Kock en anhållan till Konungens Befallningshavande i Hallands län om medel till Halländska landsmålsföreningens verksamhet och bifogade den tryckta årsredogörelsen för 1916. I en resolution den 23 juli svarade man från landskansliet:

Konungens Befallningshavande, som med hänsyn såväl till den redan nu höga landstingsskatten i länet som ock till rådande dyrtid anser sig icke böra hos landstinget understödja framställningar om anslag till andra nya ändamål än sådana, vilkas tillgodoseende är för länet av alldeles särskild betydelse, finner sig i följd härav sakna tillräcklig anledning att hos landstinget begära anslag till i handlingarna omförmälta, i och för sig onekligen behjärtansvärda ändamål; med besked varom handlingarna återställas till sökandena. Halmstads slott i landskansliet den 23 juli 1917. Carl Hederstierna.

Till saken hör att Wigforss, åtta år senare rikets finansminister, per brev och andra underhandskontakter bedrev en intensiv lobbyverksamhet, som bl.a. resulterade i ett årligt statsanslag 1918–21. Men landstinget förblev kallsinnigt. Ännu vid lagtima sammanträde i oktober 1923 möttes man av landstingets beslut (§ 101):

att avslå en av Halländska landsmålsföreningen i Lund gjord framställning om ett årligt anslag av 1,000 kr. under tre år för undersökning av halländska bygdemål m.m.

Tillsammans med docent Jöran Sahlgren, som då ännu verkade i Lund, envisades Wigforss med nya landstingsansökningar. Det framgår av landsmålsföreningens handlingar att de båda noggrant hade kartlagt vad andra landsting presterade i fråga om anslag till dialektundersökningar. De visste att ytterligare tre landsting hade ställt sig kallsinniga, medan övriga hade anslagit engångssummor eller fasta belopp under tre- till femårsperioder.

Det sagda föregriper vad som hände från februari 1916 till februari 1917. Bland landsmålsföreningens handlingar finns två överraskande meddelanden från ordföranden i Stockholm till kassören i Lund. Den 10 februari 1916 skriver Wigforss från huvudstaden, på papper med Grand Hotel Royals brevhuvud:

Bäste Möller! Den här växeln måste omsättas. Med 25 kr. på 2 mån. Det går väl. Då jag omsatte sist hade jag tänkt lösa den nästa gång, men det går inte. Och jag har nu inte ens så mycke som till omsättningen, så det får du släppa till. Antingen av de 200 eller av landsmålspängarna. Du ser emellertid, att jag bor på Grand – tillsvidare, tills vi ha fått tag i hyggliga rum, och det blir kanske i morron – och att jag alltså inte är alldeles lurad, även om de där kontanta pängarna ännu dröja. Så vill du göra mej den tjänsten att sköta växeln, är du snäll. Jag antar jag får tjänstledighet, fastän Stille avstyrkte. Hälsningar. Din Ernst Wigforss.

Den 19 februari följer nästa meddelande:

Bäste Bert! Ännu är vi kvar här, som du ser, och arbetet kommer väl lite i gång så småningom. Men något särskilt att tala om har jag inte. Nu sänder jag dej den här räkn. från Sydsv. [Sydsvenska Dagbladet], som du väl betalar. Inga nya pängar ha anlänt. Hälsa Nisse m.fl. Din Wigge.

Det är en påfallande skillnad i tilltalsformerna i de två breven. Med vänkretsen var Ernst Wigforss alltid "Wigge". Växelomsättningar var vardagsgöra på den tiden. Men vad hade hänt? Jo, "Krigsboken" hade meriterat Wigforss att ingå i den s.k. Fordkonferensen, ett av industrimagnaten Henry Ford bekostat privat medlingsförsök under första världskriget, vars internationellt utvalda delegater var en brokig skara som samlades i Stockholm våren 1916 för att (förgäves) främja freden och verka för en lösning av de kommande efterkrigsproblemen (M2:55 ff.). Från Lund deltog också professor Hans Larsson. Ernst Wigforss höll på att bli redaktör för en tilltänkt internationell fredstidskrift, med bl.a. Axel Kock, Ellen Key, Nathan Söderblom och Otto Nordenskjöld som svenska garantier, men det hela rann ut i sanden. Kon-

ferensåret blev Wigforss andra allvarliga avsteg från den språkvetenskapliga banan. I brev till Axel Kock i augusti 1916 rekapitulerar han ärligt sina växlande beslut (M2:53 f.):

1911 kom jag ner till Lund, och var snart mera fördjupad i vetenskapen, än jag åren förut trott vara möjligt. Och jag beslöt mej för att lägga allt annat å sido och sätta allting på utsikten att vara med i konkurrensen om den professur, som skulle bli ledig vid ditt avskedstagande 1916. ... Avhandlingen blev inte färdig förrän 1913 i stället för 1912, som jag hade hoppats. Tidigt på våren 1913 beslöt jag att gifta mej. Det var inte heller nyttigt för filologin.

Sedan nämner han, att han siktade mot den Noreenska professuren, men att kriget och fredskonferensen kom emellan, och att han ansåg sig vilja avsluta studierna över sydsvenska mål och över danskan, som åtminstone skulle kunna utgöra ett avslutat helt: "... sen fanns ju skolan som yrke och allt annat, också politiken, som livsuppgift."

Våren 1917 befann sig Wigforss åter i Lund, erhöll förnyat docentstipendium och föreläste över fornnorska dialekter och fornvästnordisk litteratur. En nyinrättad professur i Göteborg med inriktning på ortnamnsforskning förväntades lediggöra någon annan professur i nordiska språk (M2:64). Det blev en knapp tvåårsperiod med intensiv vetenskaplig produktion och förnyade ansträngningar att fast etablera landsmålsverksamheten i samhället. Han erbjöds att kandidera till en riksdagsplats i Andra kammaren, men avstod för filologin, och fortsatte ändå "vid sidan om" med den politisk-ideologiska verksamheten (M2:82).

Den norske filologen D. A. Seip lade fram en teori om utvecklingen av långa vokaler i danskan, en teori som Wigforss inte kände igen från sitt omfattande språkmaterial. Detta ledde till publiceringen av arbetet *De långa vokalerna i forndanskan*, färdigt före sommaren 1917 och tryckt i Arkiv för nordisk filologi 1918. I brev till Axel Kock den 16 juni 1917 tackar Wigforss för Kocks utlåtande och tillägger (M2:63 f.):

Hur det ska gå med den 'stora' avhandlingen om utvecklingen av de gamla kortstaviga, vet jag ännu inte med bestämdhet. Det kommer att bero på den nya genomgången av det danska dialektmaterialet + de gamla texterna, vilken jag nu påbörjat. Ger den ett positivt resultat, blir det nog inte så svårt att skriva ihop boken under vintern. I så fall skulle utvecklingen i Skåne bilda ett första kapitel, som redan är i huvudsak färdigt. Men som sagt, är jag ännu inte fullt klar på vilka möjligheter, som finnas att reda ut den korta vokalens förekomst i ord som bar, kar, tal, tran etc.

Wigforss planerade följaktligen med nyvaknad filologisk iver ett omfattande språkhistoriskt arbete om stavelseförlängning och kortstavighet (M2:64). *De långa vokalerna i forndanskan* var att se som en förstudie. – Den föregående årgången av Arkiv för nordisk filologi 1917 innehöll en kort artikel om etymologin till det i Västgötalagshandskrifterna belagda fornsvenska ordet *ormylia* (med växlande skrivningar), som dittills fått skiftande och osannolika tolkningar av Collin-Schlyter och Cederschiöld. I anslutning till referenser till Pipping och Falk-Torp menar Wigforss, att betydelsen är 'den som bryter ned en 'urd' ett röse, ett råmärke'.

Under 1918 publicerades också *De korta rotstavelserna i Skånemålen*, som jämte *Södra Hallands folkmål* torde vara hans oftast citerade verk. Det var i praktiken den första delen av en planerad stor undersökning av "de gamla korta ljudens utveckling i danskan", men "Bara första delen blev någonsin klar." (M2:67).

Om uppsatsen *En fornsvensk ljudlag* från samma år menar Wigforss, tveksam om det över huvud taget går att i så komplicerade ting locka fram en gnista nyfikenhet hos den normale lekmannen, att den

visar att ord som en gång under tidig medeltid uttalats med långt e i alla ställningar, får detta e förändrat till i, när en vokal följde efter, men både framför en konsonant och sist i ett ord blev ä. Detta gäller i stort sett hela det egentliga gamla svenska språkområdet. När vi träffar uttalet si för se och tri för tre, har vi exempel på denna utveckling, fastän den vokal som en gång stått efter i-et, har fallit bort. Vårt fä har fordom hetat fe, men ett ortnamn som Fiholm betyder "fäholme" och förklaras av att i ett äldre Feaholm e blivit i och a sedan fallit bort.

Från geografin kände alla barn åtminstone förr i världen köpingen Figeholm i Kalmar län. Det är bara en konstig skrivning av uttalet Fiholm, och där har vi alltså ett nytt exempel på holmen, där man höll kreatur. (M2:67).

Samma år trycktes ytterligare ett kort etymologiskt bidrag, avseende det i Skånelagen uppträdande ordet *vefælas*, som Wigforss anknyter till verbet *veva* 'insvepa, binda fast' och substantivet *lass* 'last'.

Även om han redan i dialektarbetena liksom Hesselman med framgång utnyttjar ortnamnen som källor till dialektologiska och språkhistoriska iakttagelser och slutsatser, så beträder han på allvar ett nytt forskningsfält, ortnamnsforskningens, med undersökningen *Efterledens behandling i namnen på -stad*, tryckt 1919 i Arkiv för nordisk filologi (M2:68). Ämne för undersökningen är bl.a. fördelningen av namntypens uttals- och skriftformer på *-sta* med *d*-bortfall i de centralsvenska landskapen, medan *d* i *-stad* i skriften bevaras i övriga Sverige, liksom i Danmark och Norge (M2:68).

Redan i oktober 1918 förelåg även manus till en artikel om namnen *Figeholm och Hösterum*, som dock inte kom att publiceras förrän i Namn och bygd 1935 (tryckt 1936). Diskussionen om namnet *Figeholm* ansluter givetvis till ovannämnda *En fornsvensk ljudlag (Fe- 'boskap' > Fi-)*, medan den om *Hösterum* redovisar en nytolkning. Wigforss visar att det är fråga om ett 1414 styrkt *Hørastarum*, vari förleden är ett försvunnet *sta*-namn. Hjalmar Lindroths tidigare tolkning av namnet som ett **Høs-rum* (till en höjdbeteckning *høs* 'huvudskalle') med ett senare *t*-inskott, byggd på ett äldsta skriftbelägg *Höstrum* 1543, kunde därmed avvisas.

I december 1917 skriver Wigforss till överbibliotekarien vid Lunds universitetsbibliotek:

Halländska landsmålsföreningen i Lund gör härmed en vördsam hemställan att få på Universitetsbiblioteket förvara sina samlingar över de halländska bygdemålen. Samlingarna äro tillgängliga för vetenskapliga forskare efter hänvändelse till Halländska landsmålsföreningens ordförande eller bibliotekets tjänstgörande chef. Lund den 21 dec. 1917 Ernst Wigforss Ordf. i hall. landsmålsför.

Ansökan beviljades. Skånska landsmålsföreningens samlingar fanns där redan. Grunden var lagd till det som ett drygt decennium senare skulle bli Landsmålsarkivet i Lund, från 1970 Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund. – Hjalmar Lindroth blev 1919 professor i Göteborg, när Bengt Hesselman tillträdde Adolf Noreens professur i Uppsala. Då fanns Wigforss inte längre kvar i Lund. "Vetenskapen lägger jag lugnt på hyllan" skriver han i ett brev till vännen Östen Undén i december 1918 (M2:93). Han hade sökt och med tillträde den 1 november erhållit Josua Mjöbergers lektorat i svenska och tyska vid latinläroverket i Göteborg. "Redaktör eller lektor?" är en kanske överraskande kapitelrubrik i *Minnen* (M2:82). En tid hade Wigforss eftersträvat att bli tidningen *Arbetets* nye chefredaktör efter Gunnar Löwegren, men inte lyckats (M2:68, 85). Inbördeskriget i Finland 1918 blev en av flera faktorer som utlöste det definitiva vägvalet (M2:83 ff.). Axel Kock var införstådd (M2:93). Mot bakgrund av detta accelererande händelseförlopp skall följande protokoll läsas:

Protokoll fört vid sammanträde med Halländska Landsmålsföreningen i Lund den 18 november 1919.
Ordförande: professor Axel Kock; vid protokollet undertecknad.

§1. Protokoll från föregående möte upplästes och godkändes.

§2. Revisorernas berättelse över Föreningens räkenskaper föredrogs samt beviljades i anslutning därtill full och tacksam ansvarsfrihet åt räkenskapsföraren, bibliotekarie Bert Möller.

§3. Framförde Ordföranden en avsägelse från hittills fungerande Ordföranden i Föreningen, lektor Ernst Wigforss, och erinrade i anslutning därtill om det oförtrutna arbete lektor Wigforss nedlagt vid Föreningens bildande och det intresse han städse visat för dess syften. Samtidigt undanbad sig prof. Kock att vidare ifrågakomma vid val av styrelse.

§4. Företogs val av styrelse, och utsågs härtill:

till Ordförande: docent J. Sahlgren

- ” V. ” : Förste bibliotekarie B. Möller
- ” Sekreterare: Amanuens O. Sundin (omval)
- ” Kassaförvaltare: Musikdirektör O. Mellander
- ” Styrelseledamot: Fil. Mag. Emmy Nyman
- ” Suppleanter: Kand. G. Fogelgren och H. Bondesson.

Revisorerna: Mag. G. Thölin och Emmy Nyman omvaldes.

§5. Till bisittare i Landsmålsföreningarnas Centralstyrelse utsågs docent Sahlgren.

§6. Meddelade bibliotekarien Möller, vilka undersökningar som under året företagits, samt huru det avancerat med tryckningen av folkskollärare Kaléns samlingar i Göteborgs Vetenskaps och Vitterhetssamhälles tidskrift.

§7. Som intet vidare till behandling förelåg, upplöstes mötet.

Lund som ovan / Olof Sundin.

Jöran Sahlgren övertog ordföranderollen i Halländska landsmålsföreningen och blev bisittare i Centralstyrelsen. Han blev professor i nordiska språk i Lund 1929, i nordisk ortnamnsforskning i Uppsala 1930. Ernst Wigforss blev riksdagsman 1919, ledamot av partistyrelsen 1920, statsråd 1924 och finansminister 1925. Ännu 1923 är han aktivt verksam för dialektologins sak, visar korrespondensen i Halländska landsmålsföreningens arkiv. Han får också ett hederligt och välförtjänt tack i förordet till Kaléns *Ordbok över Fageredsmålet* 1923 (s. VI). Mina företrädare som arkivchefer i Lund har omvittnat, att finansministern Wigforss var förstående men omutlig vid uppvaktningar och propåer. Den driftige f.d. landsmålsföreningsordföranden kände spelets regler.

Ernst Wigforss språkvetenskapliga skrifter

- 1906** Några fall av oregelbunden behandling av framljudande vokal i de nordiska språken. (Från filologiska föreningen i Lund. Språkliga uppsatser III, tillagnade Axel Kock.) Lund 1906. 12 s.
- 1908** [Anmälan:] Marius Kristensen: Nydansk. En kort sproglig-geografisk främställning. (Småskrifter udg. af Selskab for germansk filologi 12.) København 1906. XII + 91 s. (Arkiv för nordisk filologi 24.) Lund 1908. 4 s.
- 1913–18** Södra Hallands folkmål. Ljudlära. Med 3 tabeller och 2 kartor. (Svenska landsmål och svenskt folkliv B 13.) Stockholm 1913–18. XIV + 782 s. [Avh. 1913 = vokalismen, dvs. t.o.m. s. 402.]
- 1915** En anmärkning om ”akcentöverkastningen” i Skånemålen. (Från Filologiska föreningen i Lund. Språkliga uppsatser 4.) Lund 1915. 6 s.
- 1917** Fsv. *ormylia*. (Arkiv för nordisk filologi 33.) Lund 1917. 1 s.
Redogörelse för Halländska landsmålsföreningens verksamhet år 1916. Lund 1917. 4 s.
- 1918** De korta rotstavelserna i Skånemålen. Festskrift utgiven av Lunds universitet vid dess tvåhundra-femtioårsjubileum 1918. (Lunds universitets årsskrift. N.F. Avd. 1. Bd 14. Nr 29.) Lund 1918. 70 s.
De långa vokalerna i forndanskan. (Arkiv för nordisk filologi 34.) Lund 1918. 77 s.
En fornsvensk ljudlag. (Namn och bygd 6.) Lund 1918. 16 s.
Skånelagens *vefelas*. (Studier tillagnade Esaias Tegnér den 13 januari 1918.) Lund 1918. 3 s.
- 1919** Efterledens behandling i namnen på -stad. (Arkiv för nordisk filologi 35.) Lund 1919. 20 s.
- 1936** Figeholm och Hösterum. (Namn och bygd 23 1935.) Uppsala 1936. 4 s.